

نظامات، سازمان‌ها و چگونگی نظارت بر بانک‌ها در ایران

ابراهیم درویشی

مبحث اول - مؤسسات و سازمان‌های کنترل کننده

۱- بانک مرکزی

در حال حاضر، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به موجب بند «ب» ماده ۱۱ قانون پولی و بانکی کشور، مصوب سال ۱۳۵۱، نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری کشور را به عهده دارد و در راستای انجام این وظیفه قانونی، اداره نظارت بر بانک‌های تجاری و اداره نظارت بر بانک‌های تخصصی تحت مدیریت کل نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری تشکیل شده‌اند و به فعالیت مشغول می‌باشند.

ادارات نظارت بر بانک‌ها براساس بند ۱۰ ماده ۱۴ قانون پولی و بانکی کشور مسوولیت رسیدگی به حساب‌ها و عملیات شبکه بانکی کشور را به عهده دارند. بر همین اساس، بازرسان این ادارات در چارچوب قانون مذکور و قانون عملیات بانکی بدون ربا و مصوبات شورای پول و اعتبار و آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های صادره بانک مرکزی جمهوری اسلامی، به ادارات مرکزی و شعب بانک‌ها مراجعه نموده و عملیات بانک‌های مذکور را در راستای اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری و سیاست کلی اقتصادی کشور بررسی و کنترل می‌نمایند.

لازم به ذکر است که اولاً، رسیدگی بازرسان بانک مرکزی، رسیدگی جزء به جزء حساب‌ها و عملیات بانکی نمی‌باشد، زیرا اینگونه اقدامات از وظایف ادارات بازرسی داخلی بانک‌ها است که بعداً به آن می‌پردازیم؛ ثانیاً، به موجب قانون مذکور، وظایف بازرسان ادارات نظارت بر بانک‌ها، کنترل چگونگی اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری کشور است که در چارچوب مصوبات و بخشنامه‌ها به شبکه بانکی ابلاغ می‌شود. به عنوان مثال، کنترل سهم نسبی افزایش مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها، میزان سپرده قانونی بانک‌ها، نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری، نرخ سود تسهیلات اعطایی مصوب شورای پول و اعتبار، سقف فردی تسهیلات اعطایی بانک‌ها به اشخاص حقیقی و حقوقی و ... از جمله اهداف واحدهای نظارتی بانک مرکزی می‌باشند.

نقش دیگر بازرسان بانک مرکزی، نقشی ارشادی است، زیرا چنانچه در حین بازرسی متوجه شوند که اشتباهات مسوولان شعب ناشی از برداشت غلط از مفاد بخشنامه‌ها و

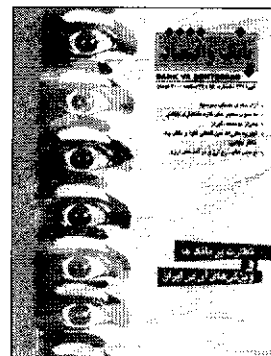
دستورالعمل‌ها می‌باشد، راهکارهای مناسب و راهنمایی‌های لازم را به مسوولان مربوطه ارائه خواهند داد. و در صورتیکه اینگونه اشتباهات همراه با سوء نیت و به منظور سوء استفاده باشد، بلافاصله ضمن گزارش مراتب فوق، ادارات بازرسی بانک‌ها را در جریان اینگونه اقدامات غیرقانونی قرار می‌دهند.

در شرایط حاضر، با توجه به گستردگی شعب بانک‌ها (حدود ۱۵۰۰۰ شعبه) در سراسر کشور و تعداد محدود بازرسان (حدود ۷۰ نفر) اصولاً شعب مرکزی بانک‌ها در تهران و شهرستان‌ها و تعدادی از شعب کوچک - به انتخاب آنان - مورد رسیدگی قرار می‌گیرند و با توجه به این بررسی‌ها، وضعیت بانک مربوطه مورد ارزیابی قرار گرفته و در صورت عدم رعایت قوانین و مقررات و مصوبات شورای پول و اعتبار، مراتب به مدیر عامل همان بانک منعکس می‌شود. در صورتیکه با توجه به گزارش ارائه شده از سوی بازرسان بانک مرکزی، وضعیت یک بانک مطلوب نباشد، مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره برای ادای توضیح به اداره نظارت بر بانک‌ها دعوت می‌شوند تا ضمن بررسی مسایل و مشکلات موجود، اقدام عاجل از سوی مسوولان بانک مذکور برای رفع مشکلات بعمل آید.

همچنین، در صورتی که اشخاص حقیقی و حقوقی از نحوه عملکرد بانک‌ها شکایتی داشته باشند، شکایت خود را به اداره نظارت بر بانک‌ها ارسال می‌دارند و خواستار رسیدگی بانک مرکزی می‌شوند. شکوایه ارسالی عموم هم توسط بازرسان اداره نظارت بر بانک‌ها مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و در صورتیکه از عملکرد بانک خسارتی متوجه فردی شده باشد، به موجب بند «ح» ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی، همان بانک بایستی آنرا جبران کند.

گاهی اوقات هم بانک مرکزی با اعزام بازرسان خود به محل، شکوایه شاکی و عملکرد بانک را مورد بررسی قرار می‌دهد و در صورتیکه حق با شاکی باشد، بانک مربوطه را ملزم به جبران خسارت نموده و کارمند خاطی را توبیخ و یا به دادگاه رسیدگی به تخلفات اداری معرفی می‌کند.

لازم به ذکر است که رسیدگی به شکایات مردم از عملکرد بانک‌ها توسط بانک مرکزی تا زمانی امکانپذیر است که دعوی در مرجع قضایی مطرح نشده باشد، زیرا در اینصورت، به موجب اصل ۱۵۶ قانون اساسی، صلاحیت رسیدگی با مرجع قضایی است.

○ اصولاً به ازای هر ۱۰ شعبه بایستی یک بازرسی وجود داشته باشد، در حسابیکه در بانک‌های تجاری بزرگ کشورمان عملاً به ازای هر ۵ تا ۶ شعبه یک بازرسی وجود دارد.

به طور کلی، ادارت بازرسی بانک‌ها به مثابه چشم و گوش مدیران عمل می‌کنند و بنابراین، بانک‌هایی از صحت و سلامت عملیاتی برخوردارند که ادارات بازرسی قوی و مقتداری دارند و بازرسان آنها حضور فعالی در شعب دارند. اما متأسفانه، در چند سال اخیر، به علت افزایش بی‌رویه شعب بانک‌ها و بازنشسته شدن کارکنان متخصص این ادارات، فاصله زمانی حسابرسی شعب زیاد شده و این امر بعضاً مشکلاتی را موجب شده است. علت بروز این مشکلات، بعداً و به تفصیل مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

یکی دیگر از وظایف ادارات بازرسی بانک‌ها رسیدگی به شکایات مشتریان ناشی از عملکرد شعب می‌باشد. بازرسان این ادارات، شکایات دریافتی را در چارچوب ضوابط و مقررات مورد بررسی قرار داده و نتیجه آنرا به شاکی اعلام می‌کنند. در صورتیکه پاسخ ارایه شده از سوی ادارات بازرسی بانک‌ها قانع‌کننده نباشد، مشتریان می‌توانند با مراجعه به اداره نظارت بر بانک‌های بانک مرکزی، مجدداً شکایات خود را مطرح نمایند.

۳- سازمان حسابرسی

سازمان حسابرسی، طبق قانون مصوب ۱۳۶۶/۶/۱۷ مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه‌های مربوطه، فعالیت خود را آغاز کرده است.

براساس ماده ۷ قانون مذکور، سازمان حسابرسی موظف به انجام وظایف بازرسی قانونی و انجام امور حسابرسی کلیه دستگاه‌هایی است که بر طبق اصول ۴۴ و ۴۵ قانون اساسی، مالکیت عمومی بر آنها مترتب می‌باشد، از قبیل بانک‌ها، مؤسسات و شرکت‌های بیمه، شرکت‌های دولتی، مؤسسات و سازمان‌های انتفاعی کشور. این سازمان انجام وظایف مندرج در بندهای «الف»، «ب» و «ج» ماده مذکور را به عهده دارد.

این سازمان مرجع تخصصی و رسمی تدوین اصول و ضوابط حسابرسی در سطح کشور می‌باشد. بنابراین، عملکرد آن در رابطه با بانک‌ها به دو صورت زیر می‌باشد:

الف - بازرسی قانونی بانک‌ها: در اساسنامه بانک‌ها از سازمان حسابرسی به عنوان یکی از ارکان بانک و بازرسی قانونی آن نام‌برده شده است که وظایف آن براساس لایحه قانونی اصلاح قانون تجارت، رسیدگی و اظهارنظر نسبت به حساب‌ها و تراز سالانه و حساب سود و زیان بانک و سایر اطلاعاتی است که از طرف مدیر عامل در اختیار مجمع عمومی گذاشته می‌شود. بازرسان می‌توانند در جلسات مجمع عمومی بدون حق رأی شرکت کنند. هر گونه ایرادی که بازرسی نسبت به امور مالی داشته باشد، کتباً به نظر مدیر عامل و هیأت مدیره خواهد رسید و هر گاه از طرف آنان اقدام لازم بعمل نیاید، مراتب را در گزارش خود به عنوان مجمع عمومی درج خواهد کرد.

ب - حسابرسی بانک‌ها: سازمان حسابرسی با هدف تعیین روش‌های حسابرسی لازم به منظور اظهارنظر نسبت به صورت‌های مالی بانک‌ها، خلاصه دفتر کل و سیستم کنترل‌های داخلی شعب را مورد بررسی قرار می‌دهد. در این

از سوی دیگر، بانک‌ها مکلفند که در پایان هر ماه، خلاصه عملیات (خلاصه دفتر کل) خود را به بانک مرکزی ارسال دارند. سپس با توجه به اطلاعات ارایه شده، ساختار مالی بانک از قبیل کفایت سرمایه، دارایی، مدیریت مالی، درآمد و نقدینگی، توسط کارشناسان مالی بانک مرکزی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. نتایج حاصله از این بررسی‌ها نشان دهنده بهبود وضعیت یک بانک و یا وضعیت نگران‌کننده آن می‌باشد.

کارشناسان مالی بانک (Off-Site) در صورت مواجهه با وضعیت نگران‌کننده در یک بانک و یا در صورت دیدن موارد مشکوک، بلافاصله مراتب را به اداره نظارت بر بانک‌ها اطلاع می‌دهند. در این حالت، بازرسان (On-Site) بلافاصله به بانک مربوطه مراجعه و موارد فوق را بررسی و گزارش می‌کنند.

همانطور که قبلاً اشاره شد، مسؤلیت نظارت بر بانک‌ها، به دو اداره نظارت بر بانک‌های تجاری و اداره نظارت بر بانک‌های تخصصی تقسیم شده است. اداره نظارت بر بانک‌های تجاری مسوول رسیدگی به حساب‌ها و عملیات بانک‌های ملی، صادرات، ملت، تجارت، سپه، رفاه کارگران و بانک‌های خصوصی می‌باشد. اداره نظارت بر بانک‌های تخصصی نیز حساب‌ها و عملیات بانک‌های تخصصی مانند بانک‌های مسکن، کشاورزی، توسعه صادرات، صنعت و معدن و مؤسسات اعتباری را در چارچوب وظایف تخصصی آنان بررسی می‌کند.

البته این تقسیم‌بندی داخلی است و صرفاً به منظور سهولت در رسیدگی‌ها می‌باشد.

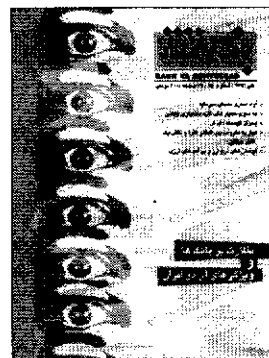
۲- کنترل داخلی بانک

در نمودار سازمانی بانک‌ها، اداره‌ای هم تحت عنوان «اداره بازرسی» پیش‌بینی شده که غالباً تحت مدیریت مستقیم مدیر عامل و یا عضو هیأت مدیره است و وظیفه بازرسی و حسابرسی و رسیدگی به عملیات ادارات مرکزی و شعب را به عهده دارد. کارکنان این اداره اکثراً از افراد متخصص و خبیره هستند که با اندوخته‌ای از تجربیات، به کلیه امور و فعالیت‌های بانک احاطه کامل دارند. بدیهی است که کنترل‌های داخلی و به عبارت دیگر، حضور مداوم بازرسان در شعب، تضمین‌کننده سلامت و صحت عملیات بانک‌ها بوده و در واقع، به عنوان بازوی توانای مدیران عمل می‌نمایند.

ادارات بازرسی بانک‌ها همه ساله برنامه بازرسی و حسابرسی تعدادی از شعب تهران و شهرستان‌ها را تنظیم نموده و در طول سال تعدادی از شعب را مورد حسابرسی قرار داده و گزارش آنرا به مسوولان ارایه می‌نمایند.

بازرسان داخلی بانک‌ها چنانچه در هنگام بازرسی به مواردی خلاف ضوابط و مقررات برخورد کنند، بلافاصله اینگونه موارد را به مسوولان مربوطه گزارش نموده و خواستار اصلاح آن می‌شوند. و در صورت مواجهه با موارد مشکوک و یا احیاناً تخلفاتی که با سوه نیت همراه بوده، بلافاصله عکس‌العمل مناسب را نشان داده و ضمن معرفی متخلفان خواستار پیگرد قانونی آنها می‌شوند.

○ حدود ۱۵۰۰۰ شعبه بانکی در سراسر کشور بسايد توسط ۷۰ نفر بازرسی بانک مرکزی مورد نظارت و کنترل قرار گیرند!

دستورالعمل‌های مربوطه می‌باشد. متأسفانه، در دهه گذشته، عوامل متعددی موجب ضعف این کنترل‌ها شده که به شرح زیر می‌باشند:

الف - گسترش شبکه بانکی: در چند سال گذشته، به علت گسترش بی‌رویه شبکه بانکی، ادارات بازرسی بانک‌ها متناسب با این گسترش رشد نداشته‌اند. اصولاً به ازای هر ۱۰ شعبه بایستی یک بازرس وجود داشته باشد، اما در بانک‌های بزرگ تجاری، عملاً به ازای هر ۵۰ تا ۶۰ شعبه یک بازرس وجود دارد. در نتیجه، بعضی از شعب برای مدت طولانی مورد بازرسی قرار نمی‌گیرند و این موضوع یکی از عوامل بروز مسایل و مشکلات در شبکه بانکی می‌باشد، زیرا هنگامیکه مسوولان و کارکنان شعب بدانند که هر ساله عملکردشان مورد نظارت و بررسی قرار می‌گیرد، مسلماً دقت بیشتری در کار می‌نمایند. از سوی دیگر، برخورد مناسب با کارکنان بی‌دقت و سهل‌انگار، بی‌شک از هرگونه پیامدهای ناخوشایند جلوگیری بعمل می‌آورد.

ب - عدم توجه مسوولان بانک‌ها به ادارات بازرسی و بازرسان: بازرسان بانک‌ها بایستی از میان افراد خوشنام و متعهد و متخصص انتخاب شوند. این افراد که دارای تخصص کافی در امور بانکی هستند و بر حسب وظیفه بایستی روزها و ماه‌ها برای بررسی عملکرد شعب به اقصی نقاط کشور سفر نمایند، بایستی از حقوق و مزایای کافی برخوردار باشند. اما متأسفانه در چند سال اخیر، ما شاهد این موضوع هستیم که حقوق و مزایای بازرسان، حتی کمتر از حقوق و مزایای رئیس شعبه درجه چهار می‌باشد. این موضوع موجب کاهش انگیزه افراد و عدم جذب نیروی متخصص به ادارات بازرسی شده است، زیرا هنگامیکه بازرسان برای بررسی عملکرد شعب به شهرستان‌ها اعزام می‌شوند، مجبورند ماه‌ها خانواده خود را ترک نمایند. هزینه زندگی آنان نیز چند برابر می‌شود، زیرا از یک سو مجبورند مخارج خانواده را در مرکز تأمین کنند و از سوی دیگر، خود در محل بازرسی متحمل هزینه‌های دیگری می‌شوند. مضافاً، بازرسان بعضی از درآمدهای غیرمستمر مانند اضافه کار را نیز از دست خواهند داد. بدیهی است که این مسایل و مشکلات، موجب زیان‌های معنوی (دوری خانواده) و مادی برای آنان می‌شود. بنابراین، کارکنان متخصص بانک‌ها ترجیح می‌دهند که برای پرهیز از اینگونه موارد، حداقل جذب ادارات بازرسی نشوند.

راه‌حل این معضل هم پرداخت حق مأموریت و حقوق و مزایای مناسب و مساوی با رؤسای شعب درجه یک می‌باشد تا اینگونه کارکنان انگیزه کافی برای جذب در ادارات بازرسی را بدست آورند و بتوانند به عنوان چشم و گوش مدیر عامل و اعضای هیأت مدیره عمل نمایند و در نهایت، صحت و سلامتی بانک‌ها را تأمین و تضمین کنند.

پ - واگذاری امور بازرسی به مؤسسات خصوصی و یا تحت‌نظر مدیران میانی: همانگونه که گفته شد، کنترل‌های داخلی قوی نقش ارزنده‌ای را در سلامت و بهبود بانک‌ها ایفا می‌کنند. بنابراین، ادارات بازرسی بانک‌ها از لحاظ نمودار

بررسی، نقاط ضعف مشاهده شده، همراه با توصیه سازمان برای رفع آنها و نیز سایر اطلاعاتی که برای بانک مفید است، آرایه می‌شود. نسخه‌ای از گزارش نیز برای اطلاع و پیگیری‌های لازم به بانک مرکزی ارسال می‌شود. بازرسان اداره نظارت بر بانک‌ها در هنگام بازرسی، موارد درج شده در گزارش سازمان حسابرسی را نیز در مدنظر قرار می‌دهند.

۴- سازمان بازرسی کل کشور

سازمان بازرسی کل کشور به موجب قانون مصوب ۶۰/۷/۱۹ مجلس شورای اسلامی به منظور نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری و در اجرای اصل ۱۷۴ قانون اساسی، زیر نظر شورای عالی قضایی تشکیل شده است. وظیفه این سازمان، بازرسی مستمر کلیه وزارتخانه‌ها، ادارات و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و کلیه سازمان‌هایی است که شمول این قانون نسبت به آنها مستلزم ذکر نام آنهاست.

بازرسان سازمان بازرسی کل کشور به موجب قانون یادشده، مجاز به بازرسی ادارات مرکزی و شعب بانک‌ها می‌باشند و در صورت تخلف و نارسایی‌ها و سوء جریانات اداری و مالی در بانک‌ها، مراتب را به رئیس کل بانک مرکزی گزارش می‌کنند و خواستار رفع این نارسایی‌ها می‌شوند. سپس اهم این نارسایی‌ها بلافاصله توسط بازرسان بانک مرکزی مورد بررسی قرار گرفته و نتیجه آن به اطلاع سازمان مذکور می‌رسد. همچنین، به موجب ماده ۸ قانون مذکور، کلیه مسوولان ذیربط در وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌ها، مکلفند که همکاری لازم را با بازرسان این سازمان بعمل آورند. بنابراین، همانگونه که ملاحظه می‌شود، بانک‌ها از طرق مختلف مورد نظارت و کنترل قرار می‌گیرند، با وجود این، کم‌کمان ما شاهد برخی نارسایی‌ها می‌باشیم. در بخش بعدی این مقاله به علت بروز اینگونه نارسایی‌ها خواهیم پرداخت.

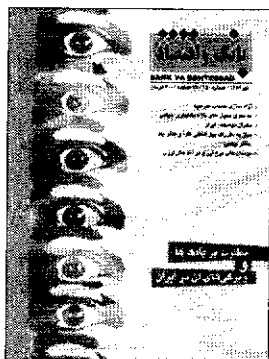
مبحث دوم - علت بروز مشکلات و نارسایی‌ها

در مبحث قبلی، سازمان‌ها و مؤسساتی را که به نحوی در راستای وظایف قانونی خود مسوولیت رسیدگی و نظارت بر عملیات بانک‌ها را دارند، مشخص کردیم. در ادامه بحث، علت بروز مسایل و مشکلات موجود در شبکه بانکی، علیرغم نظارت سازمان‌های فوق‌الذکر، مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۱- ضعف کنترل‌های داخلی

بخش کنترل‌های داخلی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، وظیفه اصلی و اساسی نظارت و بازرسی را به عهده دارند. به همین منظور، ادارات بازرسی در بانک‌ها تشکیل شده و وظیفه آن هم نظارت و کنترل دائمی حساب‌ها و عملیات بانکی و استفاده بهینه از منابع بانک‌ها در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا و مصوبات شورای پول و اعتبار و

○ واگذاری امور بازرسی و حسابرسی شعب بانک‌ها به سازمان‌های خصوصی می‌تواند مفید باشد، البته بدین شرط که اینگونه سازمان‌های خصوصی از افراد واجد صلاحیت و با تجربه استفاده کنند.

بازرسان با تجربه و مطلع و بازرسی‌های مداوم تضمین کننده سلامتی بانک خواهد بود.

۲- عدم کنترل و نظارت منظم شبکه بانکی

قبلاً گفته شد که به علت گسترش بی‌رویه شبکه بانکی و عدم تجانس تعداد بازرسان با تعداد شعب موجود بانک‌ها، متأسفانه برخی از شعب سال‌ها مورد بازرسی یا حسابرسی داخلی قرار نمی‌گیرند و در نتیجه، زمینه برای شیطنت برخی از افراد غیر متعهد فراهم می‌شود. آنها ممکن است در طول سال به دور از چشم بازرسان داخلی بانک‌ها، منابع بانک را مورد سوء استفاده قرار دهند. بنابراین، مسوولان بانک‌ها بایستی ترتیباتی را اتخاذ نمایند که کلیه شعب در طول سال مالی مورد حسابرسی قرار گیرند و یا حساب‌برسان بانک در منطقه حضور فعال داشته باشند، به طوری که افراد غیر متعهد و سودجو احساس راحتی ننمایند. بنابراین، نقش اصلی و اساسی نظارت و کنترل عملیات بانک به عهده اداره بازرسی هر بانک می‌باشد و توجه مسوولان به اداره مذکور و بازرسان و حساب‌برسان، تضمین کننده سلامت و صحت عملیات بانک می‌باشد.

بازرسان و حساب‌برسان بانک مرکزی و سازمان بازرسی کل کشور و سازمان حسابرسی نیز به علت کثرت شعب بانک‌ها قادر به بازرسی و حسابرسی همه آنها نبوده و در هر منطقه، شعبه مرکزی و تعدادی از شعب را به انتخاب خود مورد بازرسی قرار می‌دهند و مسایل و مشکلات آنها را به مسوولان گزارش می‌نمایند.

مضافاً اینکه، نقش بازرسان بانک مرکزی، حسابرسی (سند به سند) نیست، بلکه آنان اجرای قانون و مصوبات شورای پول و اعتبار و سیاست‌های پولی و بانکی و بخشنامه‌های صادره بانک مرکزی را در بانک‌ها مورد بررسی قرار می‌دهند. علاوه بر این، منابع و مصارف، حساب‌ها و عملیات، سود و زیان و وضعیت کلی بانک را با توجه به اعداد و ارقام موجود در خلاصه دفتر کل مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند، و چنانچه گفته شد، به علت کثرت شعب قادر به بازرسی کلیه شعب نمی‌باشند. بنابراین، نقش اصلی و اساسی کماکان به عهده ادارات بازرسی بانک‌ها می‌باشد.

۳- ریسک موجود در عملیات مالی

بدون تردید، معاملات و عملیات مالی همواره با ریسک همراه است. بانک‌ها با حدود ۱۵ هزار شعبه در سراسر کشور و صدور هزاران سند نقل و انتقال وجه در هر روز، از این قاعده مستثنا نمی‌باشند. ممکن است تعدادی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها سوخت شود و دریافت‌کنندگان تسهیلات متواری شوند و یا یک یا چند نفر اشخاص کارمند نما دست به سوء استفاده‌های مالی بزنند و یا حتی تعدادی از شعب مورد دستبرد سارقان قرار گیرند. آیا با توجه به این خطرات، بایستی بانکداری را تعطیل کرد؟

سوال اصلی و اساسی این است که با وجود بالغ بر ۱۵ هزار شعبه در سراسر کشور و هزاران فقره سند نقل و انتقال، روزانه

سازمانی بایستی مستقیماً زیر نظر مدیر عامل و یا یکی از اعضای هیأت مدیره باشند تا از هر گونه اعمال نفوذ مدیران میانی مصون و محفوظ بمانند.

اخیراً مشاهده شده است که ادارات بازرسی در شهرستان‌ها دارای شعبی در سرپرستی‌ها می‌باشند که تحت نظر سرپرست یا اداره امور شعب فعالیت می‌نمایند. اینگونه تقسیم‌بندی‌ها این خطر را دارد که أحياناً چنانچه خلایق در شعبه‌ای مشاهده شود، سرپرست مربوطه برای حفظ موقعیت خود از انعکاس آن به مرکز جلوگیری نماید و یا در مواردی که خدای ناکرده مدیران میانی خود مرتکب خلاف شوند، این موضوع مخفی بماند.

از سوی دیگر، به علت گسترش شبکه بانکی و تعداد اندک بازرسان، برخی از بانک‌ها بازرسی و حسابرسی شعب خود را به سازمان‌های خصوصی واگذار می‌نمایند. بدیهی است که واگذاری این امور به سازمان‌های خصوصی، می‌تواند مفید باشد، ولی باید توجه داشت که معمولاً اینگونه سازمان‌ها برای افزایش درآمد خود اغلب از افراد فاقد صلاحیت و یا کم تجربه استفاده می‌کنند که به هیچ وجه به مصلحت بانک نمی‌باشد و این موضوع یکی دیگر از عوامل بروز مسایل و مشکلات بانک‌هاست.

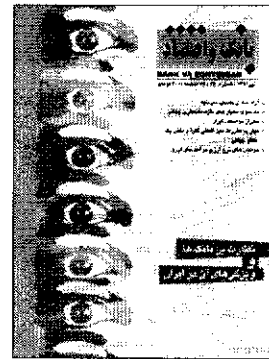
ت - کم تجربگی و ضعف اطلاعاتی برخی از بازرسان بانک‌ها؛ همانگونه که گفته شد، بازرسان بایستی دارای تجارب مفید و تعهد و دانش بالا و والای بازرسی باشند تا بتوانند به نحو مؤثری ضمن جلوگیری از اشتباهات برسرل، رهنمودهای لازم را نیز به آنان بدهند. به عبارت دیگر، بازرسان علاوه بر نقش بازدارندگی خود، بایستی نقش استاد و راهنما را نیز بازی کنند. متأسفانه، در اوایل انقلاب، با بازنشسته شدن قبل از موعد برسرل بالای ۱۵ سال بانک‌ها، ضربه مهلکی به شبکه بانکی وارد شد که آثار آنرا امروز می‌توان در کل شبکه مشاهده کرد، زیرا با بازنشسته شدن این گروه و عدم استخدام برسرل جانشین مناسب، فاصله‌ای بین نیروهای با تجربه و نیروهای جوان بوجود آمده است. گرچه بحمد... نیروهای مؤمن و کارآمد جوان به خوبی این خلأ را پر کرده‌اند، ولی با بازنشسته شدن نیروهای با تجربه، این خلأ کماکان احساس می‌شود.

از سوی دیگر، به علت حساسیت کار بازرسی و مسایل و مشکلات خاص آن، نیروهای کارآمد و مطلع رغبتی به جذب در ادارات بازرسی نشان نمی‌دهند و بایستی مسوولان امر این انگیزه را برای آنان بوجود آورند.

همچنین، بعضاً مشاهده می‌شود که نیروهای موجود در ادارات بازرسی، دانش و تجربه کافی در امر بازرسی ندارند و بعضاً راهنمایی‌های ارایه شده توسط آنان مغایر با ضوابط و مقررات می‌باشد. بدیهی است که اینگونه بازرسان هم کارایی لازم را در جهت بهبود و سلامت بانک‌ها نخواهند داشت.

از سوی دیگر، اطلاعات بازرسان در رابطه با مقررات و ضوابط بایستی به روز باشد. ادارات بازرسی بایستی بلافاصله بخشنامه‌ها را که ابزار کار بازرسان است، به آنان ابلاغ کنند و در صدد رفع اشکالات و ابهامات آنان برآیند. به زبان ساده، وجود

○ پرسش اصلی چنین است که با وجود بالغ بر ۱۵ هزار شعبه بانکی در سراسر کشور و صدور روزانه هزاران فقره سند نقل و انتقال وجه، در هر روز چند فقره اختلاس در بسانک‌ها اتسفاقی می‌افتد؟

بانکها نیست، اما دور از عدالت و انصاف است که تخلف یک فرد را به کل شبکه بانکی تسری دهیم و درباره همه یک حکم را جاری کنیم.

البته شاید حساسیت جامعه به این خاطر باشد که در بین هزاران نفر کارکنان بانکها که امین مردم هستند، نباید حتی چند نفر افراد خاطی هم وجود داشته باشند. ما هم به همین اصل معتقدیم، ولی باید توجه داشت که ایمان و اعتقاد همه افراد یکسان نیست، اما به هر حال، جای نگرانی برای سرده‌گذاران بانکها وجود ندارد، زیرا سرده آنان نزد بانکها تعهد و تضمین شده است.

علیرغم موارد فوق، بانکها نیاز به ادارات بازرسی و بازرسان قوی دارند تا همواره و به طور منظم عملیات شعب را مورد ارزیابی قرار دهند تا ما شاهد اینگونه موارد - حتی به میزان اندک هم - نباشیم.

چند فقره اختلاس اتفاق می‌افتد؟ آمار و اطلاعات موجود نشان‌دهنده این واقعیت است که سوء استفاده‌های بعمل آمده در کل شبکه بانکی، با توجه به گستردگی شعب و میزان نقل و انتقال روزانه، در هر سال از تعداد انگشتان دست هم تجاوز نمی‌نماید. وجوه مورد سوء استفاده نیز درصد بسیار ناچیزی از کل عملیات می‌باشد، زیرا اکثریت متخلفان از طریق مراجع قضایی مجازات می‌شوند و وجوه مورد اختلاس برگردانده می‌شود. بانک، یک مؤسسه اقتصادی مالی است. بنابراین، فکر اینگونه سوء استفاده‌های احتمالی و با سرقت‌ها را نیز کرده است و کلیه شعب بانکها تا سقف معینی (با توجه به درجه شعب) بیمه می‌باشند.

بنابراین، اینگونه خطرات بخش جدایی‌ناپذیر فعالیت‌های مالی می‌باشند و حق این است که چنانچه اتفاقی در یک بانک یا شعبه افتاد، ما کلیه شبکه بانکی را زیر سوال نبریم. بدیهی است که هدف ما جانبداری از پرسنل زحمتکش

به سوی معیارهای تازه بانکداری جهانی

پیشنادهای کمیته بال درباره ارزیابی سلامت مالی بانکها

مأخذ: Finance and Development, Dec. 2002
نویسندگان: Michael W. Taylor و Cem Karacadag
مترجم: فریده تذهیبی

ظهور و در حال توسعه - و همچنین، در بیشتر بانکها - حتی آنهایی که فقط فعالیت‌های داخلی دارند - اجرا می‌شود. بنابراین، پیشنهادهاى اخیر کمیته بال برای به روز کردن توافق قبلی، که هم‌اکنون ۱۲ سال از آن می‌گذرد، مسایل مهمی را که بر بسیاری از کشورها - از جمله گروه کوچکی که در کمیته نماینده دارند - تأثیر می‌گذارد، مطرح می‌کند. کمیته به این موضوع واقف است و به این جهت مشاوره‌های گسترده‌ای را در مورد پیشنهادهاى خود انجام می‌دهد.

هدف اصلی بیانیه جلوگیری از کاهش سرمایه بانکها است که در بیشتر سال‌های قرن بیستم مشاهده شده است. همچنین، قصد این است که زمینه فعالیت را برای بانکهای فعال بین‌المللی همسان نماید (نمودار شماره یک نشان‌دهنده نحوه کاهش سرمایه بانکها در کانادا، بریتانیای کبیر و امریکاست).

برای دستیابی به این اهداف، کمیته بال چارچوب ساده‌ای

چارچوب پیشنهادهاى جدید کمیته بال در مورد کفایت سرمایه برای کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته پیامدهای مشابهی خواهد داشت. گرچه هنوز تکانه جزئی بسیاری باقی مانده است، ولی کشورها باید از هم‌اکنون خود را برای اجرای آن آماده کنند.

بیانیه کفایت سرمایه کمیته بال، از آغاز اجرای آن در سال ۱۹۸۸، معیاری جهانی برای ارزیابی سلامت مالی بانکها شده است.

نتیجه توافق اعضای کمیته نظارتی بانکی بال، که از نظار کشورهای عضو گروه ۱۰ تشکیل شده بود، این بود که بیانیه فقط برای بانکهای فعال بین‌المللی که مرکز بانکی آنها کشورهای گروه ۱۰ است، به کار گرفته شود، اما هم‌اکنون این بیانیه در بیشتر کشورها - اعم از صنعتی، کشورهای در حال

○ مطابق روش کمیته بال، کل دارایی‌های هر بانک بعد از اینکه رقم هر دارایی ضرب در میزان ریسک مربوطه شود، باید ۸ درصد سرمایه باشند.